

บทความวิจัย

SOCIAL DIMENSIONS AND URBANIZATION IN BANGKOK:
REFLECTED THROUGH COSTUME DESIGN

มิติทางสังคม และความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานคร:
สะท้อนผ่านการออกแบบเครื่องแต่งกาย

PUKKAPORN PIMSARN (ภัคพร พิมสาร)*

KUSUMAR TAPLUK (กฤษมา เทพรักษ์)**

CHOLLATID PHRAKHAMYARN (ชลทิศ พระคำยาน)***

วันที่รับบทความ	28 พฤศจิกายน 2567
วันที่แก้ไขบทความ	10 ธันวาคม 2567
วันที่ตอบรับบทความ	20 ธันวาคม 2567

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “มิติทางสังคม และความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานครที่สะท้อนผ่านการออกแบบเครื่องแต่งกาย” เป็นงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ด้านสุนทรียะ ศิลปะ (Art Creative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามิติทางสังคม และความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานคร นำไปสู่แนวคิดในการหาต้นแบบการออกแบบเครื่องแต่งกายที่ส่งเสริมการตระหนักรู้และความเข้าใจต่อปัญหาสังคมของกรุงเทพฯ ผ่านงานออกแบบเครื่องแต่งกาย อีกทั้งกระตุ้นให้คนตระหนักถึงความสำคัญ และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในเมืองหลวงนี้ผ่านมุมมองทางศิลปะ เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร ตำรา หนังสือ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions)

วิธีการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย 1. การกำหนดปัญหา 2. การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับมิติสังคมกรุงเทพมหานคร สังคมศาสตร์ และทัศนธาตุ 3. การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork) 4. การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อหาคำสำคัญ (Keywords) การวิเคราะห์เชิงแนวคิด (Thematic Analysis) การวิเคราะห์เชิงภาพ (Visual Analysis) 5. การสร้าง Mood Board และ Sketches 6. การสร้างสรรค์ต้นแบบ (Prototype Development) 7. การประเมินผลต้นแบบ (Prototype Evaluation) และ 8. บทสรุป

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำแขนงวิชาศิลปะการละครและความเป็นผู้ประกอบการสร้างสรรค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, E-mail: pukkapon.p@ssru.ac.th

Assistant Professor, Department of Theatre Arts and Creative Entrepreneurship, Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำแขนงวิชาศิลปะการละครและความเป็นผู้ประกอบการสร้างสรรค์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, E-mail: kusuma.ta@ssru.ac.th

*** ผู้ประกอบการทางด้านการออกแบบเครื่องแต่งกาย เจ้าของแบรนด์ khunchaipigstudio, E-mail: pig_kab@hotmail.com
Fashion Design Entrepreneur, Owner of Khunchaipigstudio

ผลการวิจัยพบว่า สามารถกำหนดแก่นแนวคิดหลัก (Theme) สำหรับการเป็นต้นแบบของเครื่องแต่งกาย คือ “มูมมิดของกรุงเทพมหานคร” (The Darkness of BANGKOK) โดยจำแนกออกเป็น 3 แนวคิดย่อย ดังนี้ 1. การแบ่งแยกทางชนชั้นในเมือง 2. ชีวิตที่เร่ร่อน และ 3. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การนำสัญลักษณ์และทัศนธาตุทางศิลปะ มานำไปใช้เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดได้ ดังนั้นเครื่องแต่งกายจึงเปรียบเสมือนทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางทางวัฒนธรรม” ที่มีศักยภาพในการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับประเด็นทางสังคมและความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานครได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: มิติทางสังคม / ความเป็นเมือง / กรุงเทพมหานคร / การออกแบบเครื่องแต่งกาย

Abstract

This research constitutes an art-based creative research study examining the social dimensions and urban characteristics of Bangkok. The objective of developing conceptual costume design prototypes that enhance awareness and understanding of Bangkok's social issues through costume design. The study aims to engage human in recognizing the significance and realities of the capital city through an artistic lens. The research methodology employed multiple tools, including documentary research through academic literature, texts, books, theoretical frameworks, and relevant studies, complemented by in-depth interviews and focus group discussions.

The research process comprised eight phases: 1) Problem identification 2) Literature review focusing on Bangkok's social dimensions, semiotics, and visual elements 3) Fieldwork 4) Content analysis to identify keywords, thematic analysis, and visual analysis 5) Development of mood boards and sketches 6) Prototype development 7) Prototype evaluation and 8) Conclusion

The findings revealed a main theme for the costume prototypes: "The Darkness of BANGKOK," which was subdivided into three conceptual categories: 1) Urban class segregation 2) The rushed lifestyle 3) Cultural diversity. The study successfully utilized semiotic principles and artistic visual elements as tools for expression. Consequently, the costume designs serve as "cultural mediators," effectively raising awareness about Bangkok's social issues and urban characteristics.

Keywords: Social Dimensions / Urbanization, Bangkok / Costume Design

บทนำ

กรุงเทพมหานคร (Bangkok) มหานครแห่งความขัดแย้งและความงดงาม เป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานระหว่างอดีตและปัจจุบันได้อย่างน่าสนใจ เมืองหลวงแห่งนี้ไม่เพียงแต่เป็นศูนย์กลางการปกครองและเศรษฐกิจของประเทศไทยเท่านั้น แต่ยังเป็นภาพสะท้อนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในฐานะเมืองโตเดียวที่มีสัดส่วนทางเศรษฐกิจสูงถึงร้อยละ 36.3 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ กรุงเทพมหานครจึงเป็นเสมือนหัวใจของการพัฒนาประเทศในทุกมิติ ความซับซ้อนของกรุงเทพมหานครปรากฏผ่านการอยู่ร่วมกันของประชากรกว่า 9 ล้านคน ที่หลอมรวมวิถีชีวิต วัฒนธรรม และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอันหลากหลาย ตั้งแต่ย่านที่พักอาศัย ย่านการค้า ไปจนถึงพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่กระจายตัวและผสมผสานกันอย่างเป็นธรรมชาติ อย่างไรก็ตาม การเติบโตอย่างรวดเร็วของเมืองได้นำมาซึ่งความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ ซึ่งจากการศึกษาของศูนย์ออกแบบและพัฒนาเมือง หรือ Urban Design and Development Center (UddC) ได้ระบุถึงความท้าทายสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การจัดการพื้นที่สีเขียว พื้นที่การเดิน พื้นที่สุขภาพ และพื้นที่การเรียนรู้ (อดิศักดิ์ กันทะเมืองลี และธนพร โอวาทวรวิทย์, 2566) การพัฒนาเมืองที่ขาดการวางแผนอย่างเป็นระบบได้ก่อให้เกิดปัญหาสำคัญหลายประการ ดังที่ ลลิตภัทร สีเคน (2564) ได้ชี้ให้เห็นว่า การขยายตัวของเมืองและการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไร้ระเบียบ ประกอบกับการละเลยระบบขนส่งสาธารณะและการให้ความสำคัญกับรถยนต์ส่วนบุคคล สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมและผลประโยชน์ทางชนชั้นในสังคมไทย นอกจากนี้ Amanda Alderton, Melanie Davern, Kornsupha Nitvimol, Iain Butterworth, Carl Higgs., Elizabeth Ryan, and Hannah Badland (2019) ยังได้ระบุว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความน่าอยู่ของกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ระบบขนส่งสาธารณะ ที่อยู่อาศัยราคาประหยัด และพื้นที่เปิดโล่งสาธารณะ ความท้าทายด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอีกประเด็นสำคัญที่กรุงเทพมหานครกำลังเผชิญ โดยเฉพาะปัญหามลพิษทางอากาศที่มีแหล่งกำเนิดจากหลายภาคส่วน ทั้งการจราจร การเผาไหม้เชื้อเพลิง และภาคอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลให้เกิดฝุ่นละออง PM2.5 และ PM10 ในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ นอกจากนี้ Nawthath Thanvisitthpon, Sangam Shrestha, and Indrajit Pal (2018) ได้ระบุว่า การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ลักษณะเฉพาะของเมือง และการดำเนินนโยบายที่ขาดประสิทธิภาพเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาน้ำท่วมในกรุงเทพมหานครอย่างต่อเนื่อง

ในบริบทของการแก้ไขปัญหาเมือง การออกแบบที่คำนึงถึงผลกระทบทางสังคม (Socially Responsible Design) กำลังทวีความสำคัญมากขึ้น โดย Li-Hong, C. (2009) ได้ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารผ่านเครื่องแต่งกายสามารถเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความหมายและบริบททางวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การออกแบบจึงไม่เพียงแต่เป็นการสร้างสรรค์สิ่งสวยงามเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสะท้อนความต้องการของสังคม วิพากษ์วิถีปฏิบัติของคนในสังคม และสร้างความตระหนักรู้ในประเด็นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความยุติธรรม ความเท่าเทียม การมีส่วนร่วม ตลอดจนวิถีประชาธิปไตย

ด้วยเหตุนี้ การศึกษา “มิติทางสังคมและความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานครที่สะท้อนผ่านการออกแบบเครื่องแต่งกาย” จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการออกแบบเข้ากับการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมและความเป็นเมือง โดยใช้เครื่องแต่งกายเป็นสื่อกลางในการสะท้อนความท้าทาย โอกาส และความซับซ้อนของมหานครแห่งนี้

วัตถุประสงค์และขอบเขตของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ของมิติต่าง ๆ ความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานคร

2. เพื่อหาต้นแบบการออกแบบเครื่องแต่งกาย ผ่านความหมายเชิงสัญลักษณ์ ทัศนธาตุ ที่สามารถสื่อถึงมิติสังคมและเมืองในกรุงเทพมหานคร

3. เพื่อส่งเสริมการตระหนักรู้ ความสำคัญ และความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในเมืองหลวงนี้ผ่านมุมมองทางศิลปะต่อปัญหาสังคมของกรุงเทพฯ ผ่านงานออกแบบเครื่องแต่งกาย

ขอบเขตของงานวิจัย

1. ขอบเขตกลุ่มประชากรที่ใช้ (Target Group Scope)

1.1 บุคคลที่อาศัยในเขตหรือใช้ชีวิตอยู่ในกรุงเทพมหานคร มากกว่า 2 ปี

1.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเครื่องแต่งกาย จำนวน 7 คน

2. ขอบเขตด้านพื้นที่ (Geographical Scope)

พื้นที่ที่อยู่ในเขตจังหวัดกรุงเทพมหานคร

3. ขอบเขตด้านเวลา (Time Scope)

ช่วงเวลาที่ใช้ศึกษา ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม - พฤศจิกายน 2567

4. ขอบเขตด้านเนื้อหา (Content Scope)

4.1 ความเป็นเมืองกรุงเทพมหานคร ความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในวิถีชีวิต และความสัมพันธ์ของคนในเมือง เช่น ชุมชนแออัด พื้นที่เศรษฐกิจ มิติความเป็นเมือง โครงสร้างเมือง เช่น พื้นที่ชุมชน พื้นที่ธุรกิจ พื้นที่สาธารณะ ปัญหาในเมือง เช่น การจราจร มลภาวะ ความหนาแน่น ความเป็นเมืองที่ผสมผสานวัฒนธรรมดั้งเดิมและความทันสมัย

4.2 การออกแบบเครื่องแต่งกาย โดยการใช้สัญลักษณ์และทัศนธาตุ เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร และรูปแบบการออกแบบที่สะท้อนบริบทกรุงเทพมหานคร

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย สามารถแบ่งได้ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร ตำรา หนังสือ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล นำไปสู่แนวคิดในการออกแบบเครื่องแต่งกายที่สะท้อนมิติสังคมและเมืองของกรุงเทพมหานคร

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบเครื่องแต่งกาย 7 คน การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) จำนวน 32 คน ที่อาศัยในกรุงเทพมหานคร มากกว่า 2 ปี เพื่อทำให้ทราบทัศนคติ และการรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของกรุงเทพฯ และการสะท้อนผ่านการออกแบบเครื่องแต่งกาย

วิธีการดำเนินการศึกษา

การวิจัยเชิงสร้างสรรค์ด้านสุนทรียะ ศิลปะ (Art Creative Research) “มิติทางสังคม และความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานคร ที่สะท้อนผ่านการออกแบบเครื่องแต่งกาย” มีขั้นตอนในการดำเนินการศึกษา ดังนี้:

1. กำหนดปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการตั้งวัตถุประสงค์ในการออกแบบเครื่องแต่งกายที่สะท้อนภาพกรุงเทพมหานคร รวมถึงประเด็นทางสังคม เช่น ความเหลื่อมล้ำ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเมืองหลวง

2. การทบทวนวรรณกรรม ศึกษา และทบทวนวรรณกรรมทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบเครื่องแต่งกาย การใช้สัญลักษณ์ (Semiotics) ในการออกแบบ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมเมือง และบริบททางวัฒนธรรมของกรุงเทพฯ สรุปรูปข้อมูลจากวรรณกรรมที่

ได้ศึกษาเพื่อหาแนวคิด รูปแบบ และเทคนิคการออกแบบที่สอดคล้องกับการสะท้อนภาพลักษณ์ และ
มิติทางสังคมของกรุงเทพฯ

3. การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork) จากกลุ่มเป้าหมาย เช่น นักออกแบบ ประชาชนใน
กรุงเทพฯ เพื่อสำรวจความคิดเห็นและการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อมิติทางสังคมและวัฒนธรรมใน
เมืองหลวงนี้ ประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ
เครื่องแต่งกาย จำนวน 7 คน ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มสังคมต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ การสนทนากลุ่ม (Focus
Group Discussions) จำนวน 32 คน เพื่อทำให้ทราบทัศนคติและการรับรู้เกี่ยวกับภาพลักษณ์ของ
กรุงเทพฯ และการสะท้อนผ่านการออกแบบเครื่องแต่งกาย

4. การวิเคราะห์จากการทบทวนวรรณกรรมและข้อมูลภาคสนาม โดยการเชื่อมโยงแนวคิด
ศาสตร์ และทฤษฎี เพื่อกำหนดรูปแบบการออกแบบ ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์เนื้อหา
(Content Analysis) หาคำสำคัญ (Keywords) และประเด็นที่สำคัญ ซึ่งคาดว่าจะช่วยให้เห็นแนวคิดหลัก
ที่ควรสะท้อนในงานออกแบบ 2) การวิเคราะห์เชิงแนวคิด (Thematic Analysis) เป็นการรวบรวมคำตอบ
จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเพื่อระบุแนวคิดหลักที่สะท้อนภาพลักษณ์และปัญหาทางสังคม
ของกรุงเทพฯ โดยแนวคิดที่ได้สามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ 3) การวิเคราะห์เชิงภาพ (Visual
Analysis) ใช้ในการประเมินผลการทดลองจากต้นแบบ (Prototype) โดยการวิเคราะห์ภาพผ่านเครื่องมือ
ทางทฤษฎีที่สร้างขึ้น เช่น การใช้เส้น สี วัสดุ ลวดลายที่สื่อถึงมิติต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร

5. การสร้าง Mood Board และ Sketches

6. การสร้างสรรค์ต้นแบบ (Prototype Development) พัฒนาต้นแบบการออกแบบเครื่อง
แต่งกายตามผลการวิเคราะห์ โดยนำสัญลักษณ์ ทฤษฎี มาเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร

7. การประเมินผลต้นแบบ (Prototype Evaluation) นำต้นแบบที่สร้างสรรค์ไปทดสอบกับ
กลุ่มเป้าหมายเพื่อประเมินความสามารถในการสื่อสารความหมายและมิติทางสังคมของ
กรุงเทพมหานคร ผ่านเครื่องแต่งกาย ประกอบด้วย แบบสอบถาม (Surveys) สอบถามความคิดเห็น
ของกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับความเข้าใจ ความสวยงาม และความเหมาะสมของเครื่องแต่งกาย และการ
สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้เชี่ยวชาญ

8. การสรุปและรายงานผลการวิจัย

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษามีสามารถกำหนดแก่นแนวคิดหลัก (Theme) สำหรับการ
ออกแบบต้นแบบเครื่องแต่งกาย “มิติทางสังคม และความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานคร ที่สะท้อนผ่าน
การออกแบบเครื่องแต่งกาย” คือ “มุมมืดของกรุงเทพมหานคร” (The Darkness of BANGKOK) โดย
ประกอบด้วย 3 แนวคิดย่อย (Sub-Theme) ดังนี้

แนวคิดที่ 1 “การแบ่งแยกทางชนชั้นในเมือง”

การวิเคราะห์เครื่องแต่งกายที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง
ของชนชั้นทางสังคมในกรุงเทพมหานคร ผ่านการเลือกใช้วัสดุและการจัดองค์ประกอบอย่างมีนัยยะ
โดยแต่ละชุดได้นำเสนอภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน เริ่มตั้งแต่ชนชั้นแรงงานที่ใช้วัสดุเหลือใช้
และถูกระบาย ไปจนถึงชนชั้นสูงที่ห่อหุ้มด้วยตราสินค้าที่มีราคาสูง นำมาใช้ในการออกแบบ รวมไปถึง
การสร้างความคิดแย้งระหว่างความหรูหราและความด้อยค่าของวัสดุ สะท้อนให้เห็นช่องว่างทางสังคม
ที่ดำรงอยู่ในสังคมเมือง

สัญลักษณ์ที่ปรากฏในงานออกแบบแต่ละชุดล้วนมีความหมายแฝงที่ลึกซึ้ง อาทิ ภาพที่ 1.1 ถู
กระสอบและกระเป๋าลายทางในภาพแรกสื่อถึงการอพยพย้ายถิ่น การดิ้นรนของแรงงาน รวมไปถึงการ

สะท้อนความหมายของคนไร้บ้าน ถุงช้อปปิ้งแบรนด์หรูในภาพที่ 1.2 แสดงถึงวัฒนธรรมการบริโภค นิยมและความฟุ่มเฟือย ถุงพลาสติก และบรรจุภัณฑ์ ในภาพที่ 1.3 สะท้อนวิถีชีวิตของชนชั้นกลางที่ บริโภคสินค้าทั่วไป ภาพที่ 1.4 ชุดที่ทำจากวัสดุที่มีความแวววาว แสดงถึงความทันสมัยและการพัฒนา ของเมือง ในขณะที่ภาพสุดท้าย ภาพที่ 1.5 นำเสนอวัฒนธรรมวัยรุ่นผ่านการแต่งกายที่ฉูดฉาดและ เครื่องประดับที่แสดงถึงความสำเร็จ

องค์ประกอบศิลป์และทัศนธาตุถูกนำมาใช้อย่างมีประสิทธิภาพในการสื่อความหมาย การใช้ เส้นในแนวดิ่งและแนวนอนสร้างความรู้สึกมั่นคงและเป็นระเบียบ โดยเฉพาะในภาพที่สี่ที่สื่อถึงดีกระฟ้า การเลือกใช้สีมีความหลากหลายตั้งแต่โทนสีหม่นในภาพแรก สีขาวสะอาดในภาพที่สอง สีสดใสใน ภาพที่สาม สีเงินวาวในภาพที่สี่ และสีชมพูสดในภาพสุดท้าย รูปทรงและพื้นผิวที่แตกต่างกันสร้าง ความน่าสนใจและความหมายเฉพาะ การจัดวางแสงเงาและพื้นที่ว่างช่วยเน้นจุดสนใจและสร้างมิติ ให้กับภาพ ขณะที่การกำหนดสัดส่วนและจุดเน้นในแต่ละภาพช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.2

ภาพที่ 1.3

ภาพที่ 1.4

ภาพที่ 1.5

ภาพที่ 1.1-1.5 แนวคิดที่ 1 “การแบ่งแยกทางชนชั้นในเมือง”

ที่มา: ภัคคพร พิมสาร, 2567

แนวคิดที่ 2 “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมเมือง”

การออกแบบเครื่องแต่งกายในแนวคิดนี้แสดงให้เห็นถึงการผสมผสานวัฒนธรรมตะวันออกและตะวันตกได้อย่างลงตัว ภาพที่ 2.1 นำเสนอการตีความใหม่ของวัฒนธรรมจีนดั้งเดิม เยวราช ผ่านการผสมผสานระหว่างชุดที่เข้ากับป้ายไฟนีออน สะท้อนความเป็นเมืองจีนร่วมสมัย ภาพที่ 2.2 และภาพที่ 2.4 แสดงถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมป๊อปญี่ปุ่นผ่านการใช้ตุ๊กตาและสีสดใส ภาพที่ 2.3 ผสมผสานระหว่างเครื่องแต่งกายคาบอวยตะวันตกกับความหรูหราแบบตะวันออก และภาพที่ 2.4 แสดงถึงความเป็นสากลผ่านการออกแบบที่เรียบง่ายทันสมัย

สัญลักษณ์ที่ปรากฏในงานสื่อความหมายที่ซับซ้อนและลึกซึ้ง โดยในภาพที่ 2.1 ใช้พัด มังกร และอักษรจีนนีออนสื่อถึงการผสมผสานระหว่างประเพณีและความทันสมัย ภาพที่ 2.2 ใช้ตุ๊กตาและของเล่นสื่อถึงวัฒนธรรมคาваи ความสนุกสนานของวัยรุ่น ภาพที่ 2.3 ใช้ฟูและหนังเทียมผสมผสานกับการตกแต่งแบบตะวันตก สะท้อนการหลอมรวมวัฒนธรรม ส่วนภาพสุดท้าย ภาพที่ 2.4 ใช้โลหะและรูปทรงเรขาคณิตสื่อถึงความเป็นสากล

องค์ประกอบศิลปะและทัศนธาตุถูกนำมาใช้อย่างมีเอกภาพ การใช้เส้นโค้งและเส้นตรงสร้างความขัดแย้งที่ลงตัว โดยเฉพาะการผสมผสานระหว่างความอ่อนช้อยของวัฒนธรรมตะวันออกกับความเรียบคมของความร่วมสมัย การเลือกใช้สีมีความหมายเชิงวัฒนธรรม ทั้งสีแดงมงคลแบบจีน สีสดใสแบบป๊อปคัลเจอร์ และสีเงินที่สื่อถึงความทันสมัย รูปทรงและพื้นผิวที่หลากหลายสร้างความน่าสนใจ การจัดวางองค์ประกอบและการใช้แสงเงาช่วยเน้นจุดเด่นของการผสมผสานทางวัฒนธรรม ขณะที่การจัดสัดส่วนและการกำหนดจุดเน้นในแต่ละภาพช่วยสื่อสารแนวคิดได้ชัดเจน

ภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.2

ภาพที่ 2.3

ภาพที่ 2.4

ภาพที่ 2.2-2.4 แนวคิดที่ 2 “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมเมือง”
ที่มา: ภัคพร พิมสาร, 2567

แนวคิดที่ 3 “ชีวิตเร่งรีบในสังคมเมือง”

การออกแบบเครื่องแต่งกายในแนวคิดนี้ นำเสนอแนวคิดเรื่องความเร่งรีบและการแข่งขันกับเวลาในสังคมเมือง ภาพที่ 3.1 ใช้นาฬิกาหลายเรือนประกอบเป็นชุด สื่อถึงการถูกกดดันด้วยเวลาที่หมดไปกับการเดินทาง ภาพที่ 3.2 ใช้ป้ายราคาและโปรโมชั่นสะท้อนการบริโภคแบบเร่งด่วน ภาพที่ 3.3 ใช้เสื้อผ้าหลากสีอัดแน่น สื่อถึงชีวิตที่ทำงานตัวเป็นเกลียว ภาพที่ 3.4 ใช้สายไฟพันร่างกายแสดงถึงการติดกับดักเทคโนโลยีและความวุ่นวายในสังคมเมือง และภาพสุดท้ายภาพที่ 3.5 ใช้สลากกินแบ่งสะท้อนความหวังและการพินทุกับโชคชะตาของคนพิการทางสายตา กับปัญหาด้านสาธารณสุขโรคทางเดินคนที่ไร้ความปลอดภัย

สัญลักษณ์ที่ปรากฏในงานล้วนสื่อความหมายเชิงวิพากษ์สังคม โดยนาฬิกาเป็นสัญลักษณ์ของการถูกควบคุมด้วยเวลา ป้ายราคาและส่วนลดสื่อถึงวัฒนธรรมบริโภคนิยมเร่งด่วน เสื้อผ้าหลากสีที่ยับยู่สะท้อนความวุ่นวายของชีวิตประจำวัน สายไฟที่พันร่างกายแสดงถึงการตกเป็นทาสของเทคโนโลยี และสลากกินแบ่งสื่อถึงความหวังลม ๆ แล้ง ๆ ในสังคมที่ต้องพึ่งพาโชคชะตา นอกจากนี้การใช้โทนสีดำ สีแดง และสีเทา ยังสื่อถึงความกดดันและความตึงเครียดในชีวิตประจำวัน

องค์ประกอบศิลปะและทัศนธาตุถูกจัดวางอย่างมีนัยสำคัญ การใช้เส้นตรงและเส้นโค้งที่ขัดแย้งกันสร้างความรู้สึกถึงความวุ่นวายและความไม่สมดุล สีที่เลือกใช้มีทั้งโทนมืดที่สื่อถึงความกดดันและสีสดที่แสดงถึงความวุ่นวาย รูปทรงที่ซับซ้อนและพื้นผิวที่หลากหลายสร้างความรู้สึกอึดอัด การจัดวางแสงเงาเน้นอารมณ์และความรู้สึก ขณะที่การใช้พื้นที่ว่างและการกำหนดจุดเน้นช่วยให้ภาพมีพลังในการสื่อสาร สัดส่วนของเครื่องแต่งกายและอุปกรณ์ประกอบฉากถูกออกแบบให้ดูเกินจริง สะท้อนความไม่สมดุลในชีวิต

ภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.2

ภาพที่ 3.3

ภาพที่ 3.4

ภาพที่ 3.5

ภาพที่ 3.1-3.5 แนวคิดที่ 3 “ชีวิตเร่ร่อนในสังคมเมือง”

ที่มา: ภัคพร พิมสาร, 2567

อภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการออกแบบเครื่องแต่งกายและบริบททางสังคมของกรุงเทพมหานคร โดยสามารถอภิปรายผลในประเด็นสำคัญได้ ดังนี้ การออกแบบเครื่องแต่งกายที่สะท้อนการแบ่งแยกทางชนชั้นในสังคมนั้น แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งที่แฝงอยู่ในโครงสร้างสังคม ผ่านการใช้องค์ประกอบทางการออกแบบที่มีความขัดแย้งกัน เช่น การผสมผสานวัสดุราคาแพงกับวัสดุพื้นถิ่น การจัดวางรูปทรงที่ไม่สมมาตร และการใช้โทนสีที่ตัดกันอย่างรุนแรง สิ่งเหล่านี้สื่อถึงช่องว่างระหว่างชนชั้นที่ยังคงดำรงอยู่ในสังคมปัจจุบัน นอกจากนี้ การออกแบบยังสะท้อนให้เห็นถึงการต่อต้านค่านิยมเดิมผ่านการสร้างสรรค์เครื่องแต่งกายที่ทำลายขนบธรรมเนียมดั้งเดิม ก่อให้เกิดการตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจในสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ Sofia Pantouvaki, Ingvill Fossheim, and Susanna Suurla (2021) กล่าวไว้ว่า ออกแบบเครื่องแต่งกายในฐานะเครื่องมือวิพากษ์สำหรับการสร้างเรื่องราวการแสดงและภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรมแบบใหม่ เครื่องแต่งกายสามารถผลักดันความ

เข้าใจทางปรัชญาในวงกว้างและนวัตกรรมในด้านเครื่องแต่งกายนั้น ซึ่งมีศักยภาพในการมีอิทธิพลต่อบริบททางวัฒนธรรมและสังคมที่ตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม

การออกแบบเครื่องแต่งกายที่สะท้อนการผสมผสานทางวัฒนธรรมในสังคมเมืองร่วมสมัย แสดงให้เห็นถึงการหลอมรวมระหว่างมรดกทางวัฒนธรรมดั้งเดิมและกระแสโลกาภิวัตน์ ผ่านการประยุกต์ใช้เทคนิคการตัดเย็บแบบดั้งเดิมร่วมกับวัสดุสมัยใหม่ มีการผสมผสานลวดลายพื้นถิ่นกับรูปทรงร่วมสมัย และการตีความโครงสร้างเครื่องแต่งกายพื้นบ้านในบริบทใหม่ สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ที่มีความเป็นสากลแต่ยังคงรากเหง้าทางวัฒนธรรม นำไปสู่การสร้างสรรค์ผลงานที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวและร่วมสมัย มีการคาดการณ์ว่า วัฒนธรรมซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการสร้างความหมาย การมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างคุณค่าใหม่ สามารถกำหนดรูปแบบระบบเครื่องแต่งกายที่แตกต่างออกไป ที่มีความยั่งยืนมากขึ้นผ่านความเป็นประชาธิปไตย ความเปิดกว้าง และการกระจายตัวในท้องถิ่น สอดคล้องกับหลักการของท้องถิ่นนิยมทางเครื่องแต่งกาย (Kate Fletcher, 2016)

ชีวิตเร่ร่อนในสังคมเมืองกรุงเทพมหานคร ผ่านเครื่องแต่งกายได้แสดงให้เห็นถึงความกดดันของมนุษย์ร่วมสมัยผ่านการใช้องค์ประกอบทางการออกแบบที่มีความซับซ้อนและขัดแย้งในตัวเอง โดยการจับวางรอยตัดที่ไม่สมมาตร การซ้อนทับของชั้นผ้าที่สื่อถึงภาระอันหนักอึ้ง และการเลือกใช้วัสดุที่สื่อถึงความวุ่นวายของเมือง เช่น ผ้าใยสังเคราะห์ที่ยับย่นสื่อถึงความเหนื่อยล้า วัสดุสะท้อนแสงที่แสดงถึงแสงไฟยามค่ำคืนของการทำงานล่วงเวลา และโครงสร้างที่อึดอัดบีบรัดสะท้อนถึงพื้นที่แออัดในการเดินทาง นอกจากนี้ การผสมผสานเทคนิคการตัดเย็บแบบดั้งเดิมกับวัสดุสมัยใหม่ยังสะท้อนให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างคุณค่าดั้งเดิมกับความทันสมัย การใช้สีโทนมืดและเทาสื่อถึงความเหงาในสังคมเมือง ขณะที่การสอดแทรกสีสันสดใสในบางจุดแสดงถึงความหวังที่แฝงอยู่ ทั้งหมดนี้นำไปสู่การตั้งคำถามถึงความสมดุลระหว่างการทำงานกับชีวิตส่วนตัว ความสัมพันธ์ระหว่างรายได้กับคุณภาพชีวิต และความสุขที่แท้จริงในระบบทุนนิยมที่เร่ร่อนและมีการแข่งขันสูงในสังคมเมือง

สรุปและข้อเสนอแนะ

การนำการออกแบบเครื่องแต่งกายมาเป็นเครื่องมือในการศึกษาและวิพากษ์ปรากฏการณ์มิติทางสังคม และความเป็นเมืองของกรุงเทพมหานคร โดยบูรณาการองค์ความรู้จากหลากหลายศาสตร์ ทั้งด้านสัญศาสตร์ ทัศนธาตุ และการออกแบบเครื่องแต่งกาย ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ที่ผสมผสานระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพกับการสร้างสรรค์สุนทรียะทางศิลปะ แก่นแนวคิดหลักของงานวิจัยนี้ คือ “มูมมืดของกรุงเทพมหานคร” (The Darkness of BANGKOK) ที่ค้นพบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ จนได้ทัศนภาพสะท้อนของสังคมเมืองผ่าน 3 แนวคิดย่อยที่เชื่อมโยงกันได้แก่ 1) การแบ่งแยกทางชนชั้น 2) ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และ 3) ชีวิตเร่ร่อนในสังคมเมือง ผ่านการใช้สัญศาสตร์และทัศนธาตุ การเลือกใช้วัสดุที่สื่อความหมาย และการจัดองค์ประกอบที่สร้างความขัดแย้งอย่างมีศิลปะ เป็นเครื่องมือในการสื่อสาร โดยใช้การออกแบบเครื่องแต่งกายเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความหมายอย่างมีนัยยะสำคัญ

การศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าเครื่องแต่งกายสามารถทำหน้าที่เป็นมากกว่าสิ่งห่อหุ้มร่างกาย แต่เป็น “ตัวกลางทางวัฒนธรรม” ที่มีพลังในการสื่อสารและสร้างความตระหนักรู้ต่อประเด็นทางสังคม ผ่านการใช้องค์ประกอบทางการออกแบบที่มีความหมายซ้อน เช่น การใช้ถุงกระสอบและถุงซิปปีงแบรนต์หรือสื่อถึงความเหลื่อมล้ำทางชนชั้น การผสมผสานชุดกีฬาที่เป็นชุดที่สะท้อนวัฒนธรรมดั้งเดิมกับไฟนีออนสมัยใหม่ เป็นสิ่งที่สะท้อนการหลอมรวมวัฒนธรรม และการใช้นาฬิกาและสายไฟพันรัดร่างกายสื่อถึงความกดดัน ความวุ่นวายในชีวิตเมือง นวัตกรรมสำคัญของงานวิจัยนี้อยู่ที่การพัฒนา

กรอบแนวคิดใหม่ในการออกแบบเครื่องแต่งกายเพื่อการวิพากษ์สังคม ที่ผสมผสานแนวคิดสัญศาสตร์ หลักการทางทัศนศิลป์ และแนวคิดการออกแบบเพื่อสังคม (Socially Responsible Design) เข้าด้วยกัน นำไปสู่การสร้างภาษาทางการออกแบบใหม่ที่มีความเป็นเอกลักษณ์และมีพลังในการสื่อสาร

ในแง่ของการสร้างสรรค์ งานวิจัยได้พัฒนาเทคนิคการออกแบบที่น่าสนใจหลายประการ เช่น การใช้วัสดุที่มีความขัดแย้งเพื่อสร้างความหมาย การจัดองค์ประกอบที่สร้างความรู้สึกอึดอัดเพื่อสื่อถึงความกดดันในสังคม และการใช้สีและแสงเงาที่สื่อถึงอารมณ์และความรู้สึก นอกจากนี้ การผสมผสานเทคนิคการตัดเย็บแบบดั้งเดิมกับวัสดุร่วมสมัยยังสะท้อนให้เห็นถึงการต่อรองระหว่างคุณค่าดั้งเดิมกับความทันสมัยในสังคมปัจจุบัน

จากผลการวิจัย มีข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาต่อยอดในอนาคตหลายประการ ในด้านทฤษฎี ควรมีการพัฒนากรอบแนวคิดการออกแบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Design for Social Transformation) ที่เป็นระบบมากขึ้น โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสุนทรียศาสตร์การออกแบบกับผลกระทบทางสังคม รวมถึงพัฒนาตัวชี้วัดประสิทธิภาพของการออกแบบเพื่อสังคมที่เป็นรูปธรรม ในด้านการปฏิบัติ ควรมีการพัฒนาระบบนิเวศการออกแบบเพื่อสังคมที่ครบวงจร โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา ชุมชน และภาคอุตสาหกรรม พัฒนาพื้นที่ทดลองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการออกแบบเพื่อสังคม และสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนที่บูรณาการแนวคิดการออกแบบเพื่อสังคมเข้ากับการศึกษาด้านเครื่องแต่งกาย

สำหรับการวิจัยในอนาคต ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังบริบทเมืองใหญ่อื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบการใช้เครื่องแต่งกายเป็นสื่อในการวิพากษ์สังคมในบริบทที่แตกต่าง นอกจากนี้ ควรศึกษาผลกระทบของเทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์ต่อการสื่อสารประเด็นทางสังคมผ่านเครื่องแต่งกาย รวมถึงวิจัยและพัฒนาวัสดุและเทคนิคการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ ควรมีการศึกษาผลกระทบระยะยาวของการออกแบบเพื่อสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการพัฒนาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่านการออกแบบเครื่องแต่งกาย เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การใช้ศิลปะและการออกแบบเป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

ท้ายที่สุด การวิจัยนี้ไม่เพียงแต่นำเสนอแนวทางใหม่ในการออกแบบเครื่องแต่งกายเพื่อสังคม แต่ยังเปิดพื้นที่ใหม่สำหรับการถกเถียงและสร้างความเข้าใจในประเด็นทางสังคมผ่านมุมมองทางศิลปะ การพัฒนาต่อยอดจากงานวิจัยนี้จะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่และแนวทางการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในการใช้การออกแบบเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป

รายการอ้างอิง

ลลิตภัทร ลิเคน. “การเมืองของนโยบายการแก้ไขปัญหามลพิษของกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 -2563.” *วารสารรัฐศาสตร์รอบรู้และสหวิทยาการ*, 4(4), 2564, (1-15).

อดิศักดิ์ กันทะเมืองลี และธนพร โอวาทวรวิญญู. (2566), ความท้าทายสู่การพัฒนาเมืองน่าอยู่ของ กรุงเทพมหานคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2567, จาก <https://theurbanis.com/insight/09/06/2023/14609>.

Amanda Alderton, Melanie Davern, Kornsupha Nitvimol, Iain Butterworth, Carl Higgs., Elizabeth Ryan, and Hannah Badland. 4. “What is the meaning of urban liveability for a city in a low-to-middle-income country? Contextualising liveability for Bangkok, Thailand.” *Globalization and Health*, 15, 2019, (51). <https://doi.org/10.1186/s12992-019-0484-8>.

Kate Fletcher. *Craft of use: Post-growth fashion*. Routledge, 2016.

Li-Hong, C. "Costume in non verbal communication and context." *Journal of Hengshui University*, 2009.

Nawhath Thanvisitthpon, Sangam Shrestha, and Indrajit Pal. "Urban Flooding and Climate Change: A Case Study of Bangkok, Thailand." *Environment and Urbanization Asia*, 9(1), 2018, (1-15). <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0975425317748532>.

Sofia Pantouvaki, Ingvill Fossheim, and Susanna Suurla. "Thinking with costume and material: a critical approach to (new) costume ecologies." *Theatre and Performance Design*, 7 (3-4), 2021, (199 – 219). <https://doi.org/10.1080/23322551.2021.2002056>.